

УДК 338.001.36:355/359
JEL: C43; H56; P51
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-2-16-33>

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ ОЦІНОК ВОЄННОЇ СИЛИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СВІТУ

©2023 ХАУСТОВА В. Є., КИЗИМ М. О., КОСТЕНКО Д. М.

УДК 338.001.36:355/359
JEL: C43; H56; P51

Хаустова В. Є., Кизим М. О., Костенко Д. М. Аналіз міжнародних оцінок воєнної сили Збройних сил України та країн світу

Метою статті є висвітлення базових методологічних і методичних підходів до побудови та розрахунків рейтингових оцінок (індексів), які дозволяють оцінити військові можливості окремих країн світу, провести коректні міжнародні зіставлення військової потуги держав і визначити місце України в системі зазначених показників. У роботі визначено методологічні та методичні підходи до порівняння військової могутності окремих країн і боєздатності їхніх армій, запропоновані різні міжнародними організаціями та інститутами. Зокрема, проведено аналіз бази даних, наведеної Міжнародним інститутом стратегічних досліджень (International Institute for Strategic Studies), за показником чисельності військовослужбовців. Проаналізовано рейтинг країн світу за показниками витрат бюджету на військові потреби, який наведено Стокгольмським інститутом досліджень миру СІПРІ (Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI), а також рейтинги країн світу за окремими видами військової техніки, такими як: авіаційна техніка, танки, військово-морські судна та ін. Вимірювання та міжнародні порівняння багатоаспектних процесів мілітаризації ґрунтуються на індикаторах міжнародних рейтингових систем: військової могутності країн і боєздатності армій – на основі Global Firepower (GFP), мілітарного навантаження на економіку та суспільство в цілому – на основі Global Militarization Index (GMI). Розглянуто також методологічні аспекти формування названих міжнародних рейтингів; наведено результати позиціонування в рейтингах топових країн та України.

Ключові слова: національна безпека, воєнна сила, військова могутність, військовий конфлікт, мілітаризація, збройні сили, інтегральний індекс, міжнародні рейтинги, воєнний потенціал, обороноздатність.

Рис.: 9. **Табл.:** 5. **Бібл.:** 34.

Хаустова Вікторія Євгенівна – доктор економічних наук, професор, директор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216123094>

Кизим Микола Олександрович – доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, головний науковий співробітник Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: m.kyzym@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8948-2656>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/1859367>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216130870>

Костенко Дмитро Миколайович – кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу промислової політики та енергетичної безпеки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: kostenko.d.n@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7136-9946>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/3208247>

UDC 338.001.36:355/359

JEL: C43; H56; P51

Khaustova V. Ye., Kyzym M. O., Kostenko D. M. Analyzing the International Assessments of the Military Power of the Armed Forces of Ukraine and Countries of the World

The purpose of the article is to highlight the basic methodological and methodical approaches to the construction and calculation of ratings (indices), which allow to assess the military capabilities of individual countries of the world, to conduct correct international comparisons of the military power of countries and to determine Ukraine's place in the system of these indicators. The publication defines methodological and methodical approaches to comparing the military power of individual countries and the combat capability of their armies, as proposed by various international organizations and institutions. In particular, an analysis of the database provided by the International Institute for Strategic Studies was carried out in terms of the number of military personnel. The ranking of world countries in terms of budget expenditures for military needs is analyzed, which is provided by the Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), as well as ratings of world countries for certain types of military equipment, such as: aviation equipment, tanks, naval vessels, etc. Measurements and international comparisons of multidimensional militarization processes are based on indicators of international ranking systems: the military power of countries and the combat capability of armies – based on the Global Firepower (GFP), the military burden on the economy and society as a whole – based on the Global Militarization Index (GMI). Methodological aspects of the formation of these international rankings are also considered; the results of positioning in the rankings of top countries and of Ukraine are given.

Keywords: national security, military force, military power, military conflict, militarization, armed forces, integral index, international rankings, military potential, defense capability.

Fig.: 9. **Tabl.:** 5. **Bibl.:** 34.

Khaustova Viktoriia Ye. – D. Sc. (Economics), Professor, Director of the Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/629132>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216123094>

Kyzym Mykola O. – D. Sc. (Economics), Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine, Chief Research Scientist of the Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: m.kyzym@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8948-2656>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/1859367>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57216130870>

Kostenko Dmytro M. – PhD (Economics), Research Associate of the Department of Industrial Policy and Energy Security, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: kostenko.d.n@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7136-9946>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/3208247>

Сучасний світ обтяжений різного роду конфліктами. Через низку нерозв'язаних глобальних проблем сучасності знижується миролюбність, посилюється нестабільність і конфліктний потенціал, на тлі їх постають нові загрози та виклики міжнародній системі безпеки. Інстинкт суспільного самозбереження змушує суб'єктів світогосподарських зв'язків реагувати на широкий спектр поточних і потенційних загроз національним інтересам, зокрема у военній сфері, збільшувати витрати на потреби оборони, нарощувати та модернізувати свої збройні сили. Посилення воєнних загроз на перший план виводить концепт військової могутності як одного з ключових елементів обороноздатності країни, її спроможності протистояти потенційному противнику, просувати свої національні інтереси та досягати геополітичних цілей. На особливому значенні оборонної (військової) могутності як фактора національної безпеки будь-якої країни світу наголошує більшість експертів військової справи. Без усвідомлення реально-го рівня військової могутності країни і мілітарного тягаря на економіку та суспільство неможливо вибудувати досконалу систему забезпечення національної безпеки, конкретизувати ймовірні військово-політичні загрози, розробити методи та інструменти протидії цим загрозам і сценарії їх нейтралізації [1–3].

Повномасштабна військова агресія російської федерації (рф) проти України похитнула засади міжнародної безпеки, сколихнула світову спільноту та згуртувала у протидії військовому злочину проти українського суспільства та людства, підняла градус напруженості відносин між державами на такий високий рівень, якого не було останні 80 років, загострила загрозу ядерної війни.

Усе це змушує по-новому поглянути на багато аспектів забезпечення міжнародної та національної безпеки, актуалізує необхідність дослідження процесів мілітаризації на всіх її рівнях (глобальному, регіональному та національному), закономірностей формування військової могутності окремих країн і визначення позиції кожної з них у глобальному просторі.

Сучасні підходи до комплексного оцінювання різних сфер життя, включно з військовою сферою, потребують застосування різних методологічних і

методичних підходів, їх комбінування, використання досліджень міждисциплінарного характеру тощо. Виходячи з того, що мова йде про складні або надскладні системи, їх важко охарактеризувати одним єдиним чинником, показником, індивідуальним індексом, вимірником. Потреба у проведенні інтегрального оцінювання та подальшому складанні на цій основі рейтингу виникає у зв'язку з тим, що часткові індикатори не дозволяють отримати комплексне уявлення щодо об'єкта дослідження, провести обґрунтовані зіставлення між об'єктами, які належать до одного і того ж класу (у цьому випадку – армії світу та військові можливості окремих країн) [4].

Когорта закордонних і вітчизняних військових і цивільних спеціалістів з різних галузей знань намагалися створити відповідні показники (індикатори, індекси, рейтинги) та системи таких показників, які найбільш адекватно характеризували б різні сторони військових (оборонних) можливостей країн. Серед них можна відмітити Кл. Кнорра, Г. Кліффорда, Д. Стінгера, В. Фуке, Р. Клайна, Е. Телліса, К. Шеттера, М. Мютшлера та інших. Серед вітчизняних науковців, предметом дослідження яких є сучасні проблеми національної безпеки та військової могутності, відзначимо, передусім, праці В. Бадріака, В. Горбуліна, О. Власюка, С. Згурця, А. Качинського, Є. Магди.

Зазначимо також, що, незважаючи на іноді недостатню «прозорість» і відкритість методології щодо практичних розрахунків цих показників, вони часто застосовуються не лише для проведення зіставлень окремих країн, а для рекламних кампаній, передвиборчої агітації та ін. Особливо це стосується різноманітних рейтингів, що є продуктом діяльності визнаних міжнародних рейтингових агенцій, недержавних дослідницьких організацій, фондаций різного спрямування тощо [5].

Варто зауважити, що військова справа та війна були характерним явищем протягом усієї історії розвитку світової цивілізації. З розвитком стратегії, тактики, систем озброєння тощо у провідних країнах світу виникла необхідність проведення кількісних і якісних оцінок, зіставлень військових можливостей країн світу та безпосередньо їх армій як важливих специфічних підсистем суспільства. Особ-

ливо такі підходи отримали своє розповсюдження після закінчення Другої світової війни. Належне місце в цих розвідках зайняли й різноаспектні рейтингові оцінювання [6].

Метою статті є висвітлення базових методологічних і методичних підходів до побудови та розрахунків рейтингових оцінок (індексів), які дозволяють оцінити військові можливості окремих країн світу, провести коректні міжнародні зіставлення військової потуги держав і визначити місце України в системі зазначених показників.

Моніторинг процесів мілітаризації здійснюють міжнародні організації та інформаційно-аналітичні центри, які в той чи інший спосіб пов'язані із системами безпеки й оборони, зокрема: Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру (*Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI*) [7], Міжнародний інститут стратегічних досліджень зі штаб-квартирою в Лондоні (*International Institute for Strategic Studies – IISS*) [8], Бонський Міжнародний центр конверсії (*Bonn International Conversion Center – BICC*) [9], Інститут економіки і миру в Сідней (*The Institute for Economics and Peace – IEP*) [10], регіональні та національні установи аналогічного спрямування. Зазначенні міжнародні організації та інформаційно-аналітичні центри публікують різного виду рейтинги за окремими показниками, такими як: чисельність військовослужбовців, витрати з бюджету на оборону, кількість повітряних суден, морських суден, танків та ін.

Методологічний апарат оцінки військової могутності країн, напрацьований експертами міжнародних організацій, достатньо різноплановий і базується на застосуванні як суто кількісних, об'єктивних показників, так і апарату експертного оцінювання. Через відсутність нормативного підходу до вимірювання ступеня мілітаризації провідну роль відіграє порівняння військової могутності окремих країн і боездатності їхніх армій як специфічних підсистем суспільства. Важливим джерелом інформації щодо потенціалу та розвитку окремих країн за будь-яким профілем є міжнародні рейтинги, а критерієм упорядкування країн виступає багатовимірний рейтинг-ва оцінка, яку називають індексом [11].

Так, аналітикою у сфері військової справи займається Міжнародний інститут стратегічних досліджень. Він щорічно випускає каталог із оглядом військових та оборонних потенціалів 170 країн (*Military Balance*), порівнюючи їх між собою за різними показниками, у тому числі за кількістю військових у складі збройних сил кожної з країн [8].

У табл. 1 наведено чисельність збройних сил (регулярні війська), резервів, різних воєнізованих формувань, що не належать до збройних сил, а також суму всіх цих статей, згідно з даними *Military Balance*. Крім того, окремо наведено дані про кількість вій-

ськових у країні на 1 тис. ос. населення. Цей показник демонструє, наскільки воєнізованою є країна. Як показує практика, дозволити собі меншу кількість військових на душу населення найчастіше можуть мирні країни, що розвиваються. Остання версія звіту вийшла у 2022 р. [12].

Згідно з даними табл. 1 найбільш численнішою армією світу у 2021 р. була армія Китаю – 2035 тис. ос., замикає десятку лідерів за даним показником Єгипет – 438,5 тис. ос.

Україна зайняла 23 місце в рейтингу з показником – 196 тис. ос. у збройних силах, 900 тис. резервістів, 102 тис. воєнізовані формування, загальна кількість військових складала – 1198,6 тис. ос. На 1000 ос. населення припадає 27,6 військовослужбовців [12].

Список державних видатків на оборону наведено Всесвітнім банком на основі дослідження, проведеного Стокгольмським міжнародним інститутом досліджень миру.

Стокгольмський інститут досліджень миру СІПРІ (*Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI*) – незалежний міжнародний інститут з досліджень проблем конфліктів, озброєнь, контролю над озброєнням і роззброєнням [7]. Кожен рік СІПРІ публікує книгу «Щорічник СІПРІ» (*SIPRI*) [13]. Вперше книга була опублікована 12 листопада 1969 року.

Рейтинг показує, скільки грошей країна витрачає на військові потреби у відсотках від ВВП. Вважається, що це найточніший показник видатків на військову справу, оскільки нівелює вплив розміру економіки країни на абсолютні розміри видатків. Найбільш актуальна версія звіту підбиває підсумки витрат країн за повний 2021 рік.

На рис. 1 наведено дані, які характеризують топ-10 країн за показниками витрат бюджету на військові потреби.

Згідно з даними рис. 1 видно, що топ-5 країнами за видатками на військові потреби є: США – 800,7 млрд дол. США (38,6% від загальносвітових), Китай – 293,35 млрд дол. США (14,1%), Індія – 76,6 млрд дол. США (3,69%), Велика Британія – 68,37 млрд дол. США (3,29%) та рф – 65,91 млрд дол. США (3,17%). Загалом витрати на військові потреби топ-5 країн склали 1304,90 млрд дол. США (62,8%), а топ-10 країн – 1577,48 млрд дол. США (75,9%). Україна за даним показником розташувалася на 36 місці з показником 5,94 млрд дол. США (0,29%), Білорусь – на 77 місці – 0,76 млрд дол. США (0,04%).

Топ-5 країн за витратами на військові потреби на душу населення виглядає таким чином: Катар – 3,96 тис. дол. США, Ізраїль – 2,77 тис. дол. США, США – 2,41 тис. дол. США, Кувейт – 2,08 тис. дол. США та Сінгапур – 1,88 тис. дол. США. Україна за даним показником розташувалася на 64 місці з показником 0,136 тис. дол. США, Білорусь – на 77 місці (0,080 тис. дол. США) та рф – на 31 місці (0,451 тис. дол. США).

Топ-10 країн світу за чисельністю військовослужбовців, осіб

№ з/п	Країна	Збройні сили	Резерв	Воєнізовані формування (включно з резервом)	Усього	На 1000 осіб населення
1	Китай	2035000	510000	500000	3045000	2,9
2	Індія	1460350	1155000	2549150	5164500	4
3	США	1395350	843450	—	2238800	6,5
4	КНДР	1280000	600000	5889000	7769000	306,1
5	рф	900000	2000000	554000	3454000	25,1
6	Пакистан	651800	0	291000	942800	7,2
7	Іран	610000	350000	40000	1000000	12
8	Республіка Корея	555000	3100000	3013500	6668500	130,5
9	В'єтнам	482000	5000000	40000	5522000	56,9
10	Єгипет	438500	479000	397000	1314500	13,2

Джерело: складено за матеріалами [8; 12].

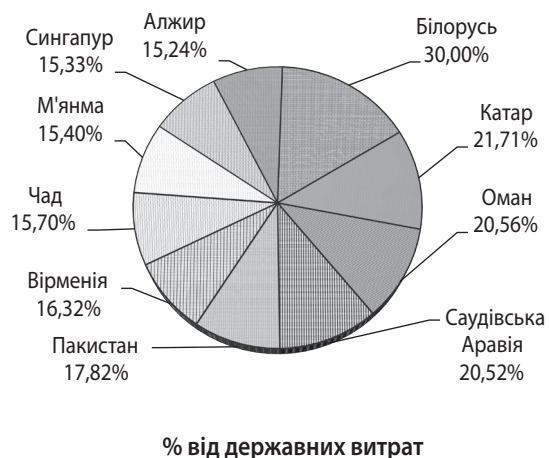
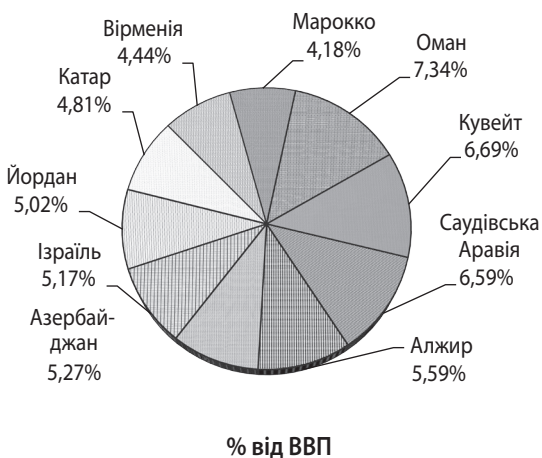
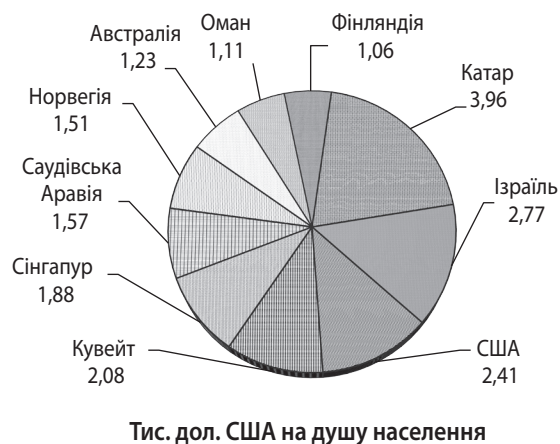
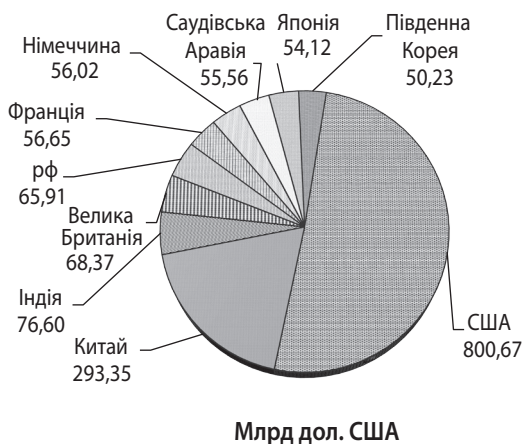

Рис. 1. Топ-10 країн за показниками витрат бюджету на військові потреби

Джерело: складено за матеріалами [7; 13; 14].

Топ-5 країн за часткою витрат на військові потреби від ВВП виглядає так: Оман – 7,34%, Кувейт – 6,69%, Саудівська Аравія – 6,59%, Алжир – 5,59% та Азербайджан – 5,27%. Україна за даним показником розташувалася на 19 місці з показником 3,23%, Білорусь – на 102 місці (1,16%) та рф – на 11 місці (4,08%).

Топ-5 країн за часткою витрат на військові потреби від загальних державних витрат: Білорусь – 30,0%, Катар – 21,7%, Оман – 20,56%, Саудівська Аравія – 20,52% та Пакистан – 17,82%. Україна за даним показником розташувалася на 40 місці з показником 7,83%, а рф – на 21 місці (11,79%).

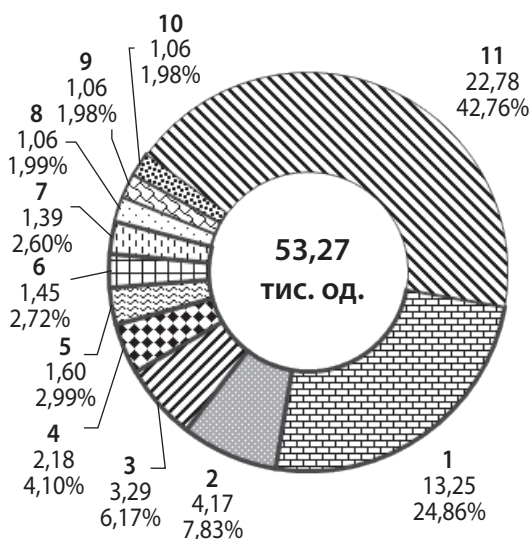
Із аналізу отриманих даних видно, що фінансування військових витрат мало говорить про економіку держави: серед країн, які великий відсоток свого ВВП витрачають на армію, є як розвинені, так і бідні країни з диктаторськими режимами.

Існують рейтинги країн світу за окремими видами військової техніки, такими як: авіаційна техніка, танки, військово-морські судна та ін.

Одним із джерел, в якому публікуються щорічні рейтинги країн світу за кількістю авіаційної техніки (повітряних суден), є портал FlightGlobal [17].

Згідно з даними звіту World Air Forces 2022 топ-10 країн за кількістю ВПС наведено на рис. 2.

З рис. 2 видно, що топ-5 країн за кількістю ВПС стали: США – 13,25 тис. од. (24,86% від загальносвітового флоту), рф – 4,17 тис. од. (7,83%), Китай – 3,29 тис. од. (6,17%), Індія – 1,39 тис. од. (2,60%) та Південна Корея – 1,60 тис. од. (2,99%). Загалом флот топ-5 країн склав 24,48 тис. од. (45,95%), а топ-10 країн – 30,49 тис. од. (57,24%).

Умовні позначення: 1 – США; 2 – рф; 3 – Китай; 4 – Індія; 5 – Південна Корея; 6 – Японія; 7 – Пакистан; 8 – Єгипет; 9 – Туреччина; 10 – Франція; 11 – інші.

Рис. 2. Топ-10 країн за кількістю ВПС у світі, тис. од.
Джерело: складено за матеріалами [18].

Також рейтинг країн світу, а точніше збройних повітряних служб країн світу, публікується щорічно на порталі World Directory of Modern Military Aircraft (WDMMA) [19]. WDMMA демонструє комплексний погляд на поточні сильні сторони (і властиві слабкі сторони) сучасних військових авіаційних послуг у всьому світі. World Directory of Modern Military Aircraft (WDMMA) публікує щорічний Рейтинг світових повітряних сил (різних збройних повітряних служб світу) – Global Air Powers Ranking [20]. Щорічний рейтинг WDMMA використовує формулу, яка враховує значення загальної бойової сили різних повітряних служб світу. Формула дає індекс «TrueValueRating» (TvR), що допомагає остаточно відокремити кожен потужність на основі не лише загальної сили, але й модернізації, матеріально-технічної підтримки, можливостей нападу та захисту тощо. Таким чином, потужність оцінюється не просто за загальною кількістю літаків, а скоріше за їх якістю та загальним складом інвентарю.

У табл. 2 наведено рейтинг збройних повітряних служб країн світу.

Таблиця 2

Топ-10 збройних повітряних служб країн світу

Ранг	Повітряні служби	Кількість повітряних суден, од.	Індекс TvR
1	Військово-повітряні сили США	5091	242,9
2	Військово-морські сили США	2626	142,4
3	Військово-повітряні сили рф	3829	114,2
4	Армійська авіація США	4328	112,6
5	Корпус морської піхоти США	1211	85,3
6	Військово-повітряні сили Індії	1645	69,4
7	Повітряні сили Китаю	2040	63,8
8	Повітряні сили самооборони Японії	779	58,1
9	Військово-повітряні сили Ізраїлю	581	58,0
10	Військово-повітряні сили Франції	658	56,3

Джерело: складено за матеріалами [20].

Згідно з даними табл. 2 найвищий бал TvR становить 242,9 у ВПС США (USAF). ВПС США мають широкий вибір типів літаків, а також баланс, посилений загальною кількістю. Військово-повітряні сили України згідно з даним рейтингом розташувалися на 38 місці з показником TvR 27,8 та кількістю повітря-

них суден – 175 од, а Білорусь – на 72 місці з показником TvR 16,2 та кількістю повітряних суден – 202 од.

На основі вищезазначеного рейтингу аналітичний портал Global Firepower (GFP) [21] представляє свій рейтинг Military Aircraft Fleet Strength by Country (Рейтинг загальної чисельності авіапарку за країнами) [22].

Згідно з даними рейтингу загальної чисельності авіапарку за країнами у 2023 р., представлено на порталі Global Firepower, Україна посідає 33 місце, маючи у своєму розпорядженні 302 повітряні судна, Білорусь займає 50 місце – 191 од., а рф – 2 місце (4182 од.)

Існує рейтинг країн світу за військовими кораблями, який публікується щорічно на порталі World Directory of Modern Military Warships (WDMMW) (Всесвітній каталог сучасних військових кораблів) [23]. World Directory of Modern Military Warships (WDMMW) публікує Глобальний рейтинг військово-морських держав (військово-морських служб світу) – Global Naval Powers Ranking [24].

У табл. 3 наведено рейтинг військово-морських служб країн світу.

Таблиця 3

Топ-10 військово-морських служб країн світу

Ранг	Військово-морські служби	Кількість водних суден, од.	Індекс TvR
1	Військово-морські сили США	243	323,9
2	Флот Китаю	419	319,8
3	Військово-морський флот рф	265	242,3
4	Військово-морські сили Індонезії	242	137,3
5	Військово-морські сили Південної Кореї	138	122,9
6	Морські сили самооборони Японії	102	121,3
7	Військово-морські сили Індії	102	99,1
8	Військово-морські сили Франції	66	92,9
9	Британський королівський флот	51	88,3
10	Військово-морські сили Італії	54	80,7

Джерело: складено за матеріалами [24].

Згідно з даними табл. 3 найвищий бал TvR на даний момент є 323,9 у ВМС США (USN). Це пояснюється тим, що USN має широке поєднання типів військових кораблів і підводних човнів, а також баланс, зміцнений загальною чисельністю (кількістю) –

випереджаючи її хвалений авіаносний флот. Завдяки величезній промисловій базі США велика кількість морських суден виробляються з місцевих джерел.

Військово-морські сили України згідно з даним рейтингом розташувалися на 33 місці з показником TvR 8,6 та кількістю морських суден – 15 од., а ВМС рф посідає 3-тє місце, з показником TvR 242,3 та кількістю морських суден 265 од.

На основі вищезазначеного рейтингу аналітичний портал Global Firepower (GFP) [21] представляє свій рейтинг Navy Fleet Fleet Strength by Country (Рейтинг кількості військово-морського флоту за країнами) [25]. Global Firepower відстежує морські надводні та підводні елементи для кожної національної сили, яка береться до уваги для щорічного рейтингу GFP.

Рейтинг топ-10 країн за кількістю ВМФ, згідно з даними рейтингу Navy Fleet Fleet Strength by Country 2023, наведено на рис. 3.

З рис. 3 видно, що топ-5 країнами за кількістю ВМФ стали: Китай – 730 од. (6,95% від загальносвітового флоту), рф – 598 од. (5,7%), Північна Корея – 519 од. (4,94%), США – 484 од. (4,61%) та Швеція – 367 од. (3,5%). Загалом флот топ-5 країн склав 2698 од. (25,7%), а топ-10 країн – 4197 од. (39,98%).

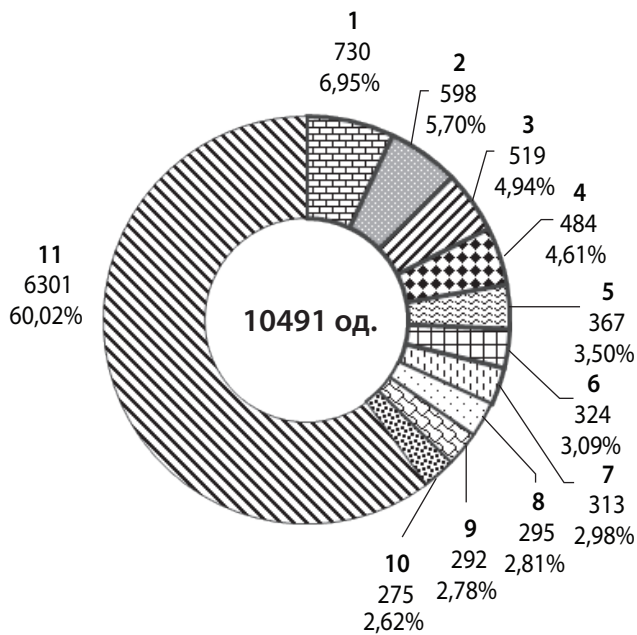
Згідно з даними рейтингу Україна посіла 66 місце, маючи у своєму розпорядженні 38 морських судна.

Аналітичний портал Global Firepower регулярно відстежує військову міць 140 країн світу та випускає щорічно відповідний звіт. Однією зі складових частин такого рейтингу є кількість танків, які є у країні на озброєнні, що представлено в Combat Tank Fleet Strength by Country (Рейтинг загальної чисельності бойового танкового парку за країнами) [26]. Більше того, це вважається одним із найвагоміших чинників, що впливають на загальний військовий потенціал армії будь-якої країни. Рейтинг топ-10 країн за кількістю танків, згідно з даними рейтингу Combat Tank Fleet Strength by Country 2023, наведено на рис. 4.

З рис. 4 видно, що топ-5 країнами за кількістю танків стали: рф – 12566 од. (13,55% від загальносвітового флоту), Північна Корея – 6645 од. (7,17%), США – 5500 од. (5,93%), Китай – 4950 од. (5,34%) та Єгипет – 4664 од. (5,03%). Загалом флот топ-5 країн склав 34325 од. (37,02%), а топ-10 країн – 51699 од. (55,76%).

Згідно з даними рейтингу Україна посіла 13 місце, маючи у своєму розпорядженні 1890 танків, а Білорусь – 26 місце (862 танки).

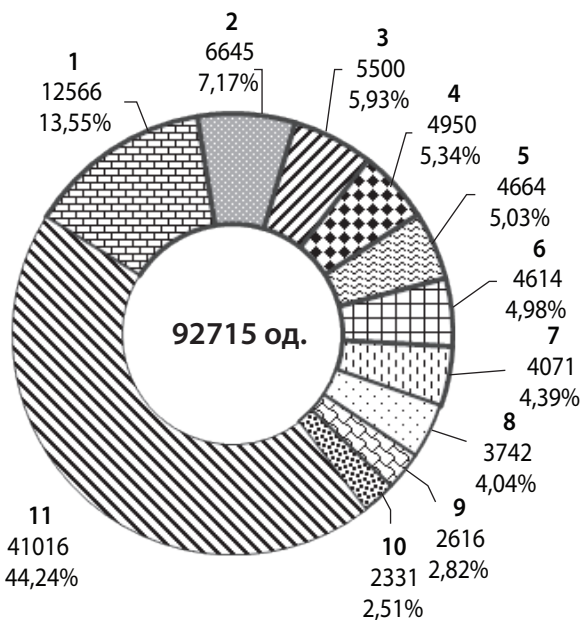
Вищенаведені рейтинги та індекси не дають змоги комплексно оцінити могутність і військовою міць тієї чи іншої держави, оскільки вони в основному ґрунтуються на даних по окремих показниках. В арсеналі інструментів компаративного аналізу військової могутності є декілька загальноновизнаних індексів, серед них: Глобальний індекс боєздатності армій –

Умовні позначення: 1 – Китай; 2 – рф; 3 – Північна Корея; 4 – США; 5 – Швеція; 6 – Індонезія; 7 – Італія; 8 – Індія; 9 – Таїланд; 10 – Шрі-Ланка; 11 – інші.

Рис. 3. Топ-10 країн за кількістю ВМФ у світі, од.

Джерело: складено за матеріалами [25].

Умовні позначення: 1 – рф; 2 – Північна Корея; 3 – США; 4 – Китай; 5 – Єгипет; 6 – Індія; 7 – Іран; 8 – Пакистан; 9 – Сирія; 10 – Південна Корея; 11 – інші.

Рис. 4. Топ-10 країн за кількістю танків у світі, од.

Джерело: складено за матеріалами [26].

Global Firepower (GFP) [21; 27], Глобальний індекс мілітаризації – Global Militarization Index (GMI) [28].

Порівняння військової могутності країн світу здійснюють на основі індикаторів рейтингової системи Global Firepower Index (GFP) [11].

Індекс GFP – один з найбільш відомих і цитованих індексів, який створюють за допомогою відкритих даних, рейтингуючи їх за складною та не до кінця зрозумілою методологією. Він розраховується спеціалістами одного із найстаріших британських університетів «Святого Ендрю» (University of St. Andrews, який заснований ще в 1410 році) і, як уже йшлося, вважається одним із найвідоміших із аналогічних рейтингів у світі. Натомість реальну боєздатність частин і підрозділів знає тільки розвідка [5].

Відомо, що для створення рейтингу використовують власний індекс PowerIndex, який об'єднує 55 різнопланових, переважно кількісних, показників. При цьому для більшої об'єктивності оцінок застосовують систему бонусних і штрафних балів. Бонуси (+) нараховують, зокрема, за наявність ядерної зброї, членство в НАТО, обсяги видобутку та споживання нафти. Підставою для нарахування штрафів (–) є нерозвинений флот у країнах, які мають вихід до моря, розмір державного боргу, стан транспортної інфраструктури, надмірне споживання нафти тощо [11]. Складові індексу GFP наведено на *рис. 5*.

Укрупнено групи показників містять:

1) *Озброєння та обладнання військ* – флот, армія, повітряні сили, їх кількісний склад по видах техніки та озброєнь (літаки і гелікоптери, військові кораблі, танки, артилерія, інша військова техніка).

2) *Людські ресурси* – загальна чисельність населення, чоловіки, населення призовного віку, чисельність кадрового складу армії та її резерву.

3) *Природні ресурси* – власне виробництво нафти, споживання нафти, доведені запаси нафти.

4) *Фінанси* – показники оборонного бюджету, зовнішній борг, золотовалютні резерви, показник па-

ритету купівельної спроможності Purchasing Power Parity (PPP).

5) *Логістика* – потенційна робоча сила, та кількісні показники об'єктів транспортної інфраструктури (аеропорти, кількість торгового флоту, порти та термінали), загальна довжина авто доріг і залізничних колій.

6) *Географія* – загальні співвідносні географічні показники (площа країни, протяжність кордонів, протяжність берегової смуги, протяжність водних шляхів).

Алгебраїчно індекс GFP має форму десяткового дробу з чотирма знаками після коми. Ідеальна оцінка PowerIndex становить 0,0000, що є реально недосяжним у рамках поточної формули GFP, тому чим менший індекс, тим потужніший теоретичний бойовий потенціал країни (звичайними засобами, оскільки ядерний потенціал не враховується) [11; 21; 27].

Для порівняння та зіставлення показників військової моці України та сусідніх країн – рф та Білорусі – було згруповано показники, на основі яких розраховується Індекс Глобальної Вогневої Моці (Global Firepower Index – GFP). Значення та ранги за окремими показниками згідно з рейтингом Global Firepower Index наведено в *табл. 4*.

З даних *табл. 4* видно, що загалом практично за всіма показниками Україна розташовується згідно з рейтингом Global Firepower Index між рф і Білоруссю.

У 2022 р. Україна в рейтингу армій світу відповідно до GFP з індексом 0,3266 посідала 22 місце зі 142 країн. Білорусь з індексом 0,8124 – 52 місце, а рф з індексом 0,0501 – 2 місце.

Що стосується окремих показників, які впливають на остаточну оцінку, то Україна посідає:

- ✦ за бойовою потужністю повітряних сил – 31 місце, маючи у своєму розпорядженні 318 повітряних суден;
- ✦ за потужністю військово-морських сил – 53 місце (38 кораблів);

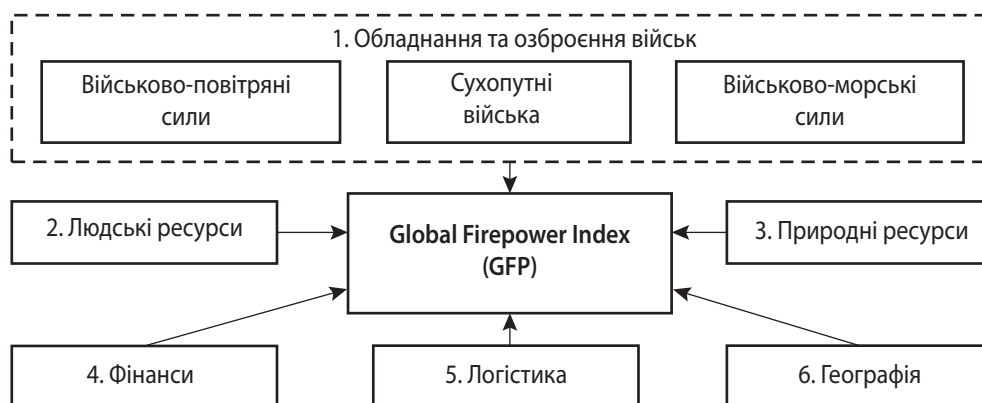

Рис. 5. Складові системи Індексу Global Firepower Index (GFP)

Джерело: складено за матеріалами [11; 21; 27].

Порівняння України, рф та Білорусі за 2022 р. за окремими показниками, згідно з Global Firepower Index

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Країна					
			Україна		Білорусь		рф	
			Значення	Ранг	Значення	Ранг	Значення	Ранг
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Global Firepower Index		0,3266	22	0,8149	52	0,0501	2
1	Озброєння та обладнання військ							
1.1	Військово-повітряні сили							
	Загальна кількість повітряних суден	од.	318	31	201	44	4173	2
1.1.1	Винищувачі/перехоплювачі	од.	69	32	38	42	772	3
1.1.2	Штурмовики	од.	29	17	67	12	739	2
1.1.3	Гелікоптери	од.	112	34	62	52	1543	2
	<i>Ударні гелікоптери</i>	од.	34	18	21	27	544	2
1.1.4	Транспортні літаки	од.	32	22	4	47	445	2
1.1.5	Повітряні танкери	од.	-	-	-	-	20	3
1.1.6	Літаки спеціального призначення	од.	5	27	-	-	132	3
1.1.7	Навчально-тренувальні літаки та гелікоптери	од.	71	34	30	56	522	3
1.2	Військово-морські сили							
	Загальна кількість кораблів	од.	38	53	-	-	605	2
1.2.1	Авіаносці (Carrier Vessel CV)	од.	0	-	-	-	1	1
1.2.2	Есмінці (Destroyer DD)	од.	0	-	-	-	15	4
1.2.3	Субмарини	од.	0	-	-	-	70	2
1.2.4	Фрегати	од.	1	16	-	-	11	11
1.2.5	Корвети	од.	1	15	-	-	86	1
1.2.6	Морські патрульні судна (судна берегової оборони)	од.	13	49	-	-	59	15
1.2.7	Гелікоптероносці	од.	0	-	-	-	0	-
1.2.8	Мінні загороджувачі	од.	1	21	-	-	49	1
1.3	Сухопутні війська							
1.3.1	Танки	од.	2596	13	601	28	12420	1
1.3.2	Броньовані машини	од.	12303	6	1510	50	30122	3
1.3.3	Самохідна артилерія (САУ)	од.	1067	6	482	18	6574	1
1.3.4	Буксирна артилерія	од.	2040	7	228	43	7571	1
1.3.5	Реактивні системи залпового вогню (РСЗВ)	од.	490	12	238	20	3391	1
2	Людські ресурси							
2.1	Загальна чисельність населення	ос.	43745640	34	9441842	87	142320790	9
2.2	Наявна військова сила (чоловіки)	ос.	22310276	29	5004176	80	69737187	9
2.3	Населення, придатне до військової служби	ос.	15617193	32	3701202	79	46681219	10
2.4	Середньорічний приріст населення призовного віку	ос.	481202	48	103860	93	1280887	17
2.5	Військовослужбовці	ос.	200000	20	45000	48	850000	5

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2.6	Резервісти	ос.	250000	15	290000	14	250000	15
2.7	Паравійський склад	ос.	50000	27	110000	19	250000	11
3	Природні ресурси							
3.1	Обсяг видобутку нафти	тис. бар	32	48	30	49	10760	2
3.2	Обсяг споживання нафти		233	69	141	54	3650	116
3.3	Обсяг доведених запасів нафтових родовищ		395000	46	198000	52	80000000	8
4	Фінанси							
4.1	Оборонний бюджет	тис. дол. США	11870000	20	723120	87	154000000	3
4.2	Зовнішній державний борг		117410000	94	39847000	71	479844000	117
4.3	Паритет купівельної спроможності		515000000	38	180000000	66	3875690000	6
4.4	Золотовалютні резерви		18810000	59	7315000	81	432700000	6
5	Логістика							
5.1	Аеропорти	од.	187	30	65	66	1218	5
5.2	Робоча сила	ос.	17990000	32	4381000	80	69923000	6
5.3	Порти та морські термінали	од.	6	15	1	20	8	13
5.4	Судна торгового флоту	од.	409	38	4	103	2873	8
5.5	Протяжність залізничних колій	км	21733	12	5528	34	87157	3
5.6	Протяжність автодоріг	км	169694	32	86600	57	1283387	5
6	Географія							
6.1	Площа території країни	км ²	603550	45	207600	81	17098242	1
6.2	Протяжність суходольних кордонів	км	5618	99	3599	73	22408	127
6.3	Протяжність берегової лінії	км	2782	70	-	-	37653	102
6.4	Протяжність водних шляхів	км	2150	43	2500	38	102000	3

Джерело: складено за матеріалами [21; 22; 25–27; 29–31].

- ✦ за кількістю броньованих бойових машин і самохідної артилерії – 6 місце (12303 од. броньованих машин та 1067 од. самохідної артилерії);
- ✦ за кількістю РСЗВ – 12 місце (490 од.);
- ✦ за кількістю танків – 13 місце (2596 од.).

Водночас нараховуються штрафні бали за малорозвинений морський флот, надмірне споживання нафти та великий за розміром державний борг.

Рф посідає:

- ✦ за бойовою потужністю повітряних сил – 2 місце (4173 повітряні судна);
- ✦ за потужністю військово-морських сил – 2 місце (605 кораблів);
- ✦ за кількістю броньованих бойових машин – 3 місце (30122 од.);
- ✦ за кількістю самохідної артилерії, РСЗВ та танків – 1 місце (6574 од., 3391 од. та 12420 од. відповідно).

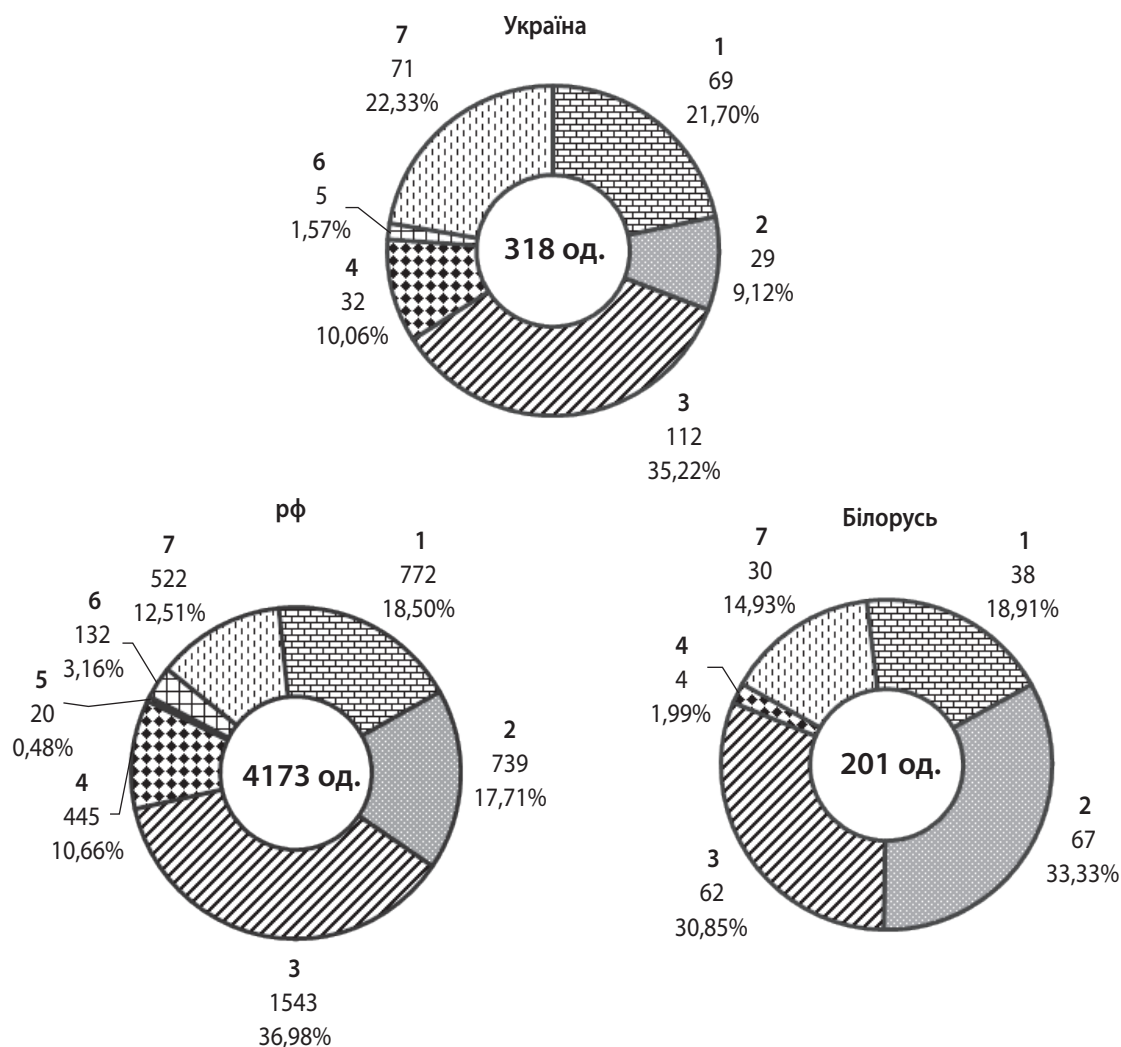
Білорусь посідає:

- ✦ за бойовою потужністю повітряних сил – 44 місце (201 повітряне судно);
- ✦ за кількістю броньованих бойових машин – 50 місце (1510 од.);
- ✦ за кількістю самохідної артилерії – 18 місце (482 од.);
- ✦ за кількістю РСЗВ – 20 місце (238 од.);
- ✦ за кількістю танків – 28 місце (601 од.).

На рис. 6 наведено дані, які характеризують порівняння структур військово-повітряних сил України, рф і Білорусі за видами та кількістю повітряних суден.

З даних табл. 4 і рис. 6 видно, що рф переважає за кількістю повітряних суден Україну та Білорусь.

У структурі ВПС України та рф переважають гелікоптери – 35,2% (112 од.) в Україні та 36,98% (1543 од.) в рф, тоді як у Білорусі основну частку повітряних суден складають штурмові літаки – 33,33 (67 од.).

Умовні позначення: 1 – винищувачі/перехоплювачі; 2 – штурмовики; 3 – гелікоптери; 4 – транспортні літаки; 5 – повітряні танкери; 6 – літаки спеціального призначення; 7 – навчально-тренувальні літаки та гелікоптери.

Рис. 6. Структури військово-повітряних сил за видами та кількістю повітряних суден

Джерело: складено за матеріалами [21; 22; 27; 29–31].

Загалом структура ВПС України, згідно з даними Global Firepower Index, виглядає таким чином: гелікоптери – 35,2% (112 од., 34 місце в рейтингу), навчально-тренувальні літаки та гелікоптери – 22,33% (71 од., 34 місце в рейтингу), винищувачі/перехоплювачі – 21,7% (69 од., 32 місце), транспортні літаки – 10,06% (32 од., 22 місце), штурмовики – 9,12% (29 од., 17 місце) та літаки спеціального призначення – 1,57% (5 од., 27 місце).

На рис. 7 наведено дані, які характеризують порівняння структур військово-морських сил України та рф за видами і кількістю кораблів.

З даних табл. 4 і рис. 7 видно, що рф переважає за кількістю морських суден Україну, в Білорусі військово-морський флот відсутній.

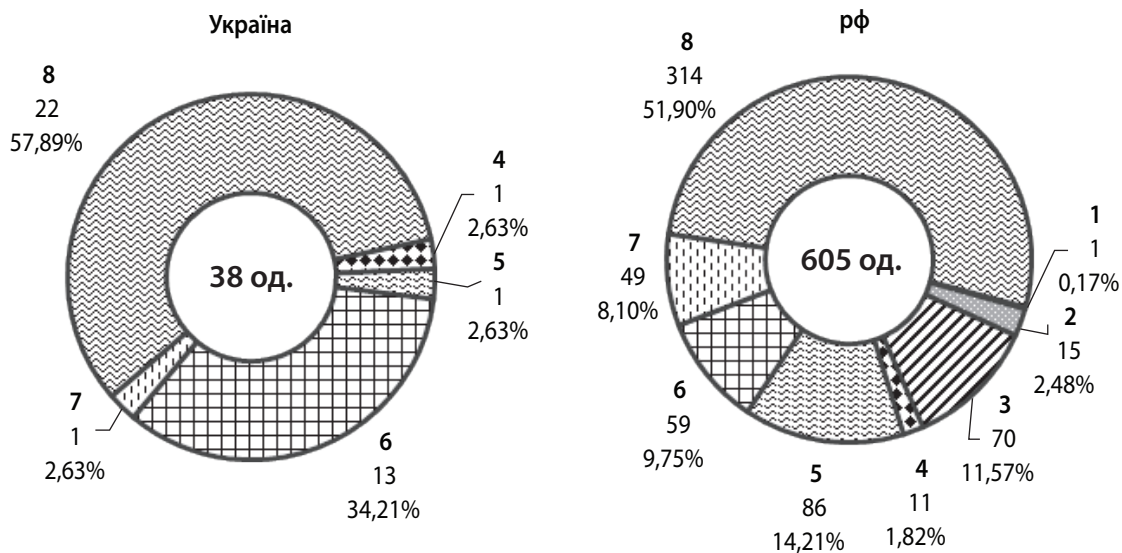
Загалом структура ВМС України, згідно з даними Global Firepower Index, виглядає таким чином:

морські патрульні судна – 34,21% (13 од., 49 місце в рейтингу), фрегати – 2,63% (1 од., 16 місце), корвети – 2,63% (1 од., 15 місце), мінні загороджувачі – 2,63% (1 од., 21 місце), інші – 57,89% (22 од.).

Структура ВМС рф виглядає таким чином: корвети – 14,21% (86 од., 1 місце), субмарини – 11,57% (70 од., 2 місце), морські патрульні судна – 9,75% (59 од., 15 місце), мінні загороджувачі – 8,1% (49 од., 1 місце), есмінці – 2,48% (15 од., 4 місце), фрегати – 1,82% (11 од., 11 місце), авіаносці – 0,17% (1 од., 1 місце), інші – 51,9% (314 од.).

На рис. 8 наведено дані, які характеризують порівняння структур озброєння сухопутних військ України, рф і Білорусі за видами та кількістю.

З даних табл. 4 і рис. 8 видно, що рф переважає за кількістю озброєння сухопутних військ Україну в 3,3 разу, а Білорусь – у 19,6 разу.

Умовні позначення: 1 – авіаносці; 2 – есмінці; 3 – субмарини; 4 – фрегати; 5 – корвети; 6 – морські патрульні судна; 7 – мінні загороджувачі; 8 – інші.

Рис. 7. Структури військово-морських сил за видами та кількістю кораблів

Джерело: складено за матеріалами [21; 22; 27; 29–31].

У структурах озброєння сухопутних військ України, Білорусі та рф переважають броньовані машини, їх частка складає понад 50% у всіх країнах.

Загалом структура озброєння сухопутних військ України, згідно з даними Global Firepower Index, виглядає таким чином: броньовані машини – 66,52% (12303 од., 6 місце в рейтингу), танки – 14,04% (2596 од., 13 місце в рейтингу), буксирна артилерія – 11,03% (2040 од., 7 місце), самохідна артилерія – 5,77% (1067 од., 6 місце), самохідні реактивні системи залпового вогню (РСЗВ) – 2,65% (490 од., 12 місце).

Оперуючи абсолютними показниками військово-економічного потенціалу, індекс GFP надає унікальну аналітичну презентацію військової могутності країн світу. Проте не можна оминати і його недоліки: по-перше, укладачі індексу всю увагу приділяють кількості озброєнь, ігноруючи вагомій відмінності в їх якості; по-друге, індекс не відображає військової могутності в повному обсязі, оскільки не враховує ядерну зброю, яка нині є головним козирем у геополітиці. Також у ньому не розраховуються справжні бойові можливості армій. Та й взагалі, методика, за якою складають цей рейтинг, – доволі сумнівна та не розголошується.

На відміну від індексу Global Firepower, що характеризує військову могутність країн за допомогою абсолютних величин (витрати на оборону, військовий персонал, наявність у бойовому стані різного виду озброєнь тощо), Міжнародний центр конверсії у Бонні (BICC) з використанням *Global Militarization Index (GMI)* оцінює військовий тягар на економіку та

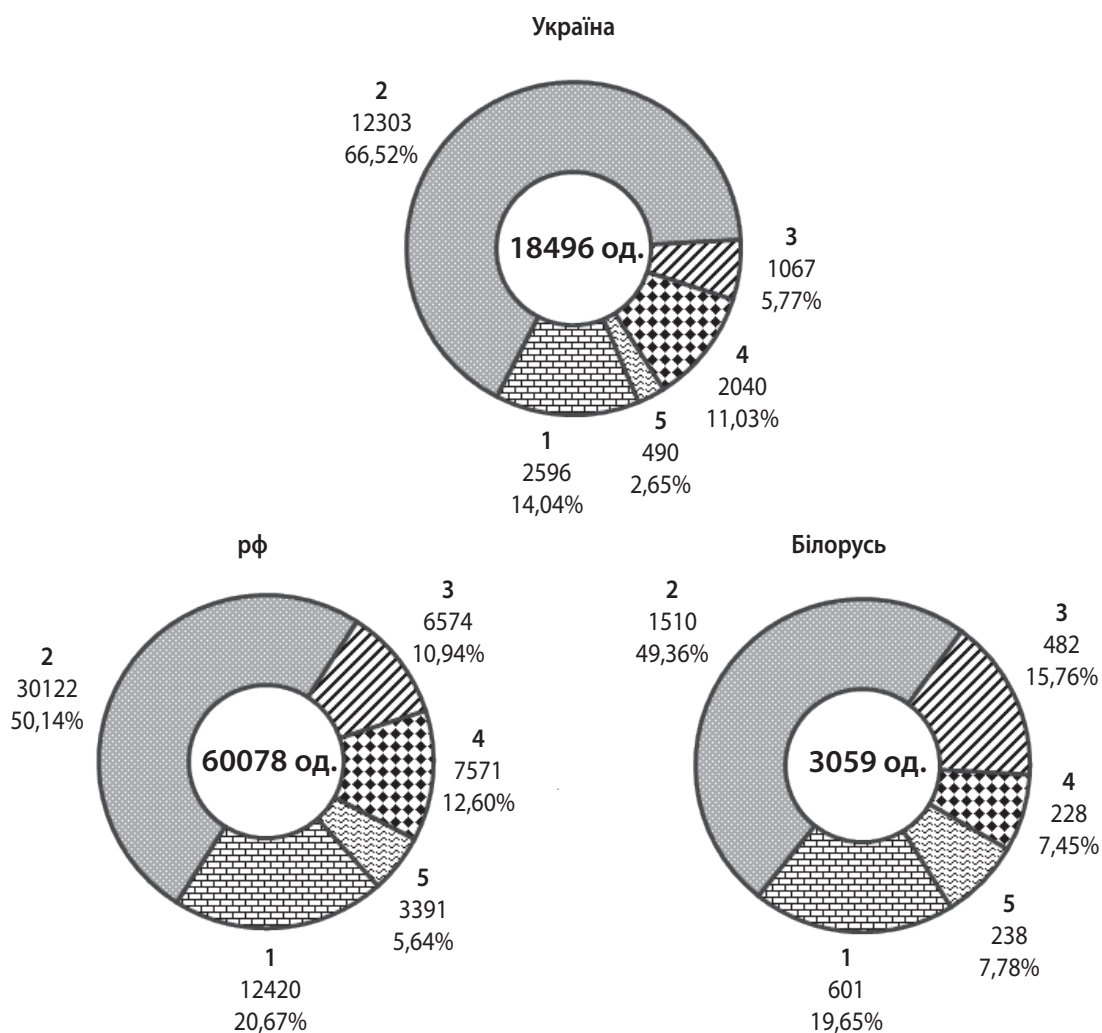
суспільство в цілому, оперуючи відносними величинами [11; 28; 32].

В індексі GMI шість базових показників у формі відносних величин об'єднуються в три субіндекси: військові витрати – *Military Expenditure*, активний військовий персонал – *Military Personal* і наявність важкого озброєння – *Heavy Weapons*. Показники першого субіндексу визначаються співвідношенням військових витрат з валовим внутрішнім продуктом (ВВП) і витратами на охорону здоров'я; другий субіндекс представлений відношенням кількості військового та паравійськового персоналу до загальної чисельності населення і до кількості лікарів, а також відношенням кількості резервістів до загальної чисельності населення; третій субіндекс характеризує рівень навантаження населення важким озброєнням, що є в розпорядженні збройних сил країни (бронетехніка, артилерія калібру понад 100 мм, бойові літаки та бойові кораблі всіх класів і типів) [5; 11; 32]. Субіндекси та базові показники GMI наведено на рис. 9, у дужках – вагові коефіцієнти індикаторів (базових показників), які застосовують при їх об'єднанні.

Цифри військових витрат зібрані з бази даних Стокгольмського інституту дослідження проблем миру SIPRI [7; 14; 15].

Дані про валовий внутрішній продукт були взяті з Міжнародного валютного фонду. Використані дані про витрати на охорону здоров'я – з бази даних Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Окрім військових витрат, рівень мілітаризації також представлений відношенням військового пер-

Умовні позначення: 1 – танки; 2 – броньовані машини; 3 – самохідна артилерія; 4 – буксирна артилерія; 5 – самохідні реактивні системи залпового вогню (РСЗВ).

Рис. 8. Структури озброєння сухопутних військ за видами та кількістю

Джерело: складено за матеріалами [21; 22; 27; 29–31].

соналу до загальної кількості населення та лікарів. Першим і найважливішим показником у цій категорії є активний (пара)військовий персонал до загальної чисельності населення. Сюди було включено воєнізований персонал, оскільки в багатьох країнах лише регулярні війська не відображають належним чином загальну чисельність збройних сил. Основним критерієм кодування організаційної одиниці як військової чи воєнізованої є те, що відповідні сили перебувають під прямим контролем уряду, крім того, що вони озброєні, уніформовані та мають гарнізон.

Для повного представлення наявного особового складу та адекватного представлення відносного рівня мілітаризації другий показник у цій категорії враховує відсоток резервних сил у загальній чисельності населення. Цей фактор актуальний для деяких країн, таких як Швейцарія, які мають порівняно не-

велику постійну армію, але більш значний обсяг доступних резервів у суспільстві. Третій показник порівнює загальну кількість військових і воєнізованих сил із кількістю лікарів у країні, щоб виразити співвідношення між військовими та невійськовими знаннями в суспільстві.

Усі дані про військовослужбовців було зібрано зі щорічника Military Balance, який публікує Інститут стратегічних і міжнародних досліджень (IISS) [12; 33]. Цифри чисельності населення були взяті зі звіту про життєдіяльність ООН; дані про кількість лікарів – від Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Нарешті, щоб визначити рівень мілітаризації країни, який складається не тільки з ресурсів і особового складу, необхідно враховувати конкретні види важкого озброєння. Ось чому GMI,

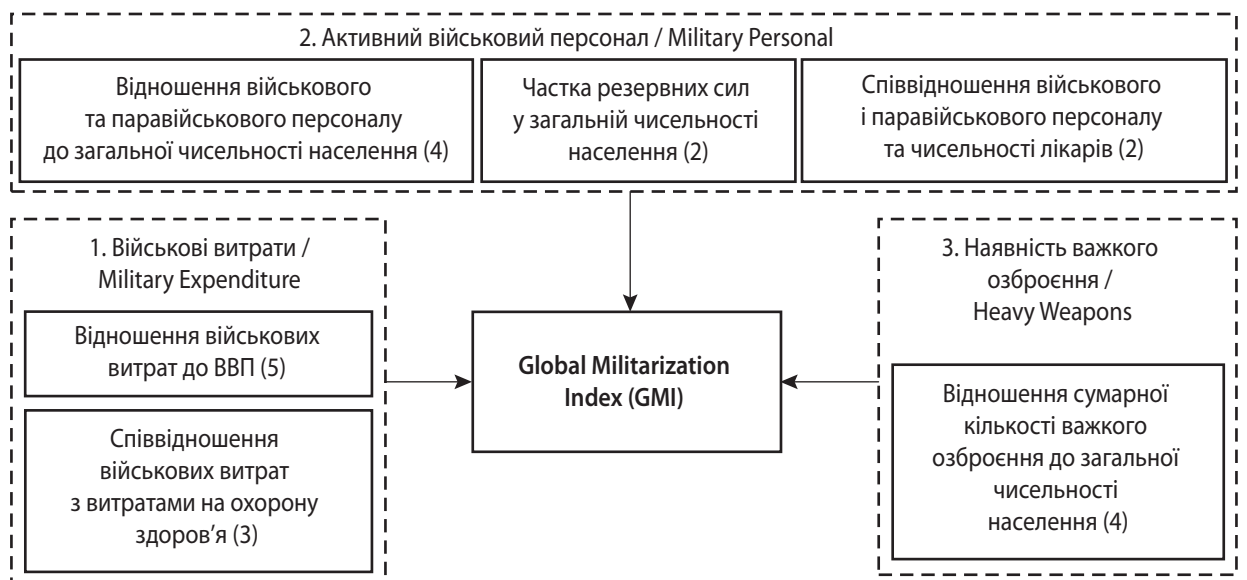

Рис. 9. Субіндекси та базові показники Global Militarization Index (GMI)

Джерело: складено за матеріалами [8; 11; 28; 32].

як третя категорія, враховує кількість важкого озброєння збройних сил по відношенню до загальної чисельності населення. Важке озброєння визначається тут як будь-яка частина військової техніки, яка підходить до однієї з чотирьох категорій: бронетехніка (бронетранспортери, легкі танки, основні бойові танки), артилерія (реактивні системи залпового вогню, самохідна артилерія, буксирувана артилерія) калібру вище 100 мм, бойова авіація (штурмовики, винищувачі) та основні бойові кораблі (підводні човни, основні надводні бойові судна розміром вище корвета). Дані про запаси зброї були зібрані ВІСС з різних джерел, головним чином Military Balance від ISS. Дані про стрілецьку та легку зброю (SALW) не тільки надзвичайно важко отримати, але й вони є ненадійними, тому не були включені до GMI.

Методика агрегування різних за масштабом індикаторів передбачає такі покрокові процедури:

- 1) заміна первинних значень десятковими логарифмами;
- 2) конвертація останніх в єдину оцінну шкалу з використанням критерію мінімакса;
- 3) згортка конвертованих значень показників у підсумковий індекс GMI (з використанням ваг, які надаються експертами ВІСС);
- 4) нормування зважених значень за шкалою від 0 до 1000 [32].

Порівнюючи витрати на оборону з витратами на охорону здоров'я (у відсотках до ВВП), зіставляючи загальну кількість військовослужбовців з чисельністю лікарів і населення в цілому, а також кількість важких озброєнь – з кількістю жителів країни, GMI по суті вимірює важливість і значущість «військової машини» в житті держави та

суспільства. Більш мілітаризованими визнаються ті країни, в яких на оборону виділяється відносно більше ресурсів, ніж на інші сфери суспільства.

ВІСС класифікує країни за рівнем мілітаризації на п'ять груп: від дуже високого до дуже низького.

Для порівняння та зіставлення показників мілітаризації України та сусідніх країн-агресорів – рф та Білорусі – було згруповано показники, на основі яких розраховується Індекс Глобальної Мілітаризації (*Global Militarization Index – GMI*). Значення за окремими показниками та ранги згідно з рейтингом Global Militarization Index наведено в табл. 5.

З даних табл. 5 видно, що у 2022 р. Україна в рейтингу мілітаризації згідно з Global Militarization Index з індексом 230,323 посідає 20 місце. Білорусь з індексом 232,762 посідає 19 місце, а рф з індексом 286,199 – 8 місце.

При розгляді субіндексів як складових частин інтегрального індексу видно, що Україна має такі показники: субіндекс військових витрат – 1,822, більший ніж у Білорусі (0,954), але нижчий за рф (2,155); субіндекс військового персоналу – 0,474, нижчий за Білорусь (1,433) та рф (0,922); субіндекс наявності важкого озброєння – 1,849, нижчий за показник Білорусі (2,268) та рф (2,674). Загалом показник комбінованого (інтегрального) індексу України (4,146) нижчий за показник Білорусі (4,655) та рф (5,724).

Згідно з даними Global Militarization Index Україна переважає рф лише за одним показником – частка резервних сил у загальній чисельності населення (Україна – 0,075, рф – 0,051), що свідчить про значний резервний потенціал військового персоналу. Україна має перевагу над Білоруссю за такими показниками: відношення військових витрат до ВВП (Україна –

Порівняння України, рф і Білорусі за 2022 р. за окремими показниками, згідно з Global Militarization Index

Країна	Україна	Білорусь	рф
Населення, ос.	43814581	9340314	143446060
Індекс військових витрат	1,822	0,954	2,155
Відношення військових витрат до ВВП	0,302	0,161	0,340
Співвідношення військових витрат з витратами на охорону здоров'я	0,104	0,050	0,151
Індекс військового персоналу	0,474	1,433	0,922
Відношення військового та паравійськового персоналу до загальної чисельності населення	0,081	0,200	0,121
Співвідношення військового та паравійськового персоналу та чисельності лікарів	...	0,203	0,169
Частка резервних сил у загальній чисельності населення	0,075	0,112	0,051
Індекс наявності важкого озброєння	1,849	2,268	2,647
Відношення сумарної кількості важкого озброєння до загальної чисельності населення	0,462	0,567	0,662
Комбінований (інтегральний) індекс	4,146	4,655	5,724
Знаменник	18	20	20
Глобальний індекс мілітаризації	230,323	232,762	286,199
Ранг	20	19	8

Джерело: складено за матеріалами [28; 34].

0,302, Білорусь – 0,161) та співвідношення військових витрат з витратами на охорону здоров'я (Україна – 0,104, Білорусь – 0,050).

Згідно з класифікацією країн за рівнем мілітаризації, яку надає BICC (Global Militarization Index) за субіндексом військових витрат: Україна та рф потрапили до групи з дуже високим рівнем, Білорусь – до групи з низьким рівнем. За субіндексом військового персоналу: Україна – низький рівень, рф – високий, Білорусь – дуже високий. За субіндексом наявності важкого озброєння: Україна – високий рівень, рф і Білорусь – дуже високий. Та за Індексом Глобальної Мілітаризації (GMI) всі три країни потрапили до групи з дуже високим рівнем.

ВИСНОВКИ

Процеси мілітаризації надзвичайно складні та багатоаспектні, їх вимірювання та міжнародні порівняння ґрунтуються на багатовимірних статистичних оцінках (індексах), які є підставою для позиціонування країн у світовій системі координат.

Можна погодитися з тим, що описані вище методи порівняльного аналізу далекі від досконалості, але вони дозволяють відслідковувати динаміку розвитку військової організації тієї чи іншої держави, здійснювати аналіз світових тенденцій.

Слід, однак, відмітити некоректність порівняння армій держав у такий (рейтинговий) спосіб, оскільки всі лідери так само, як і аутсайтери рейтингових

списків мають різні переваги, що суттєво впливають на їх воєнну силу та мають враховуватися.

Отже, рейтингові оцінки різних аспектів воєнного потенціалу, військової могутності, вогневої спроможності військових формувань тощо дають лише узагальнювальне, «агреговане» уявлення про реальні бойові можливості армій країн світу. Разом із тим вони можуть служити певним орієнтиром, виявляти «вузькі місця» в системі обороноздатності, обґрунтовувати дієві управлінські рішення, спрямовані на поліпшення сил і засобів захисту територіальної цілісності та суверенітету країни.

У подальших дослідженнях, враховуючи появу принципово нових загроз міжнародній безпеці, передусім кіберзагроз, зміни форм ведення війни та інше, важливо розширити спектр порівнянь військової могутності країн за рахунок якісних характеристик озброєнь і військової техніки та оцінювати відповідність їх сучасним вимогам.

Загалом, вищенаведені рейтинги хоч і дають змогу оцінити та порівняти країни за деякими показниками, але вони носять більш інформативний характер, аніж науково обґрунтований. Жоден з перелічених індексів не порівнює озброєння за якісними та тактичними характеристиками, не аналізує його з точки зору поколінь та вогневого ураження. Також не враховується ядерний потенціал країн і реальний бойовий досвід армії.

Напрямами подальших досліджень є обґрунтування науково-методичного підходу до оцінки воєної сили країн світу з урахуванням вищенаведених аспектів. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

- Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Зінченко В. А. Особливості та вплив на економіку сучасних воєнних конфліктів // Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання науки, освіти та суспільства в умовах сучасних викликів» (м. Кременчук, 27 грудня 2022 р.). Кременчук, 2022.
- Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Проноза П. В. Аналіз впливу військових конфліктів на економіку країн // Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Eurasian Scientific Discussions», 18-20 грудня 2022 р., Барселона, Іспанія. С. 493–498.
- Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Проноза П. В. Сучасні війни та воєнні конфлікти: сутність, класифікація, особливості та вплив на економіку. *Бізнес Інформ*. 2022. № 11. С. 6–21.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-6-21>
- Кизим М.О., Хаустова В.Є., Решетняк О.І. Сутність і методичні підходи до оцінки економічного потенціалу країн світу як основи формування їх воєнної могутності. *Бізнес Інформ*. 2022. № 12. С. 17–28.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-12-17-28>
- Михайлов В. С., Єфімова В. В. Рейтингові оцінки у військовій сфері: методологія і практика. *Університетські наукові записки*. 2018. № 67–68. С. 381–392.
URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/589963.pdf>
- Кизим М. О., Хаустова В. Є., Шпільєвський В. В., Шпільєвський О. В. Військово-тактичні та економічні передумови розвитку оборонної промисловості України. *Проблеми економіки*. 2022. № 3. С. 35–44.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-3-35-44>
- Stockholm International Peace Research Institute / Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру. URL: <https://www.sipri.org/>
- International Institute for Strategic Studies / Міжнародний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://www.iiss.org/>
- Bonn International Centre for Conflict Studies / Бонський Міжнародний центр конверсії. URL: <https://www.bicc.de/>
- The Institute for Economics and Peace / Інститут економіки і миру. URL: <https://www.economicsandpeace.org/>
- Єріна А. М. Статистичні профілі мілітаризації глобального простору. *Бізнес Інформ*. 2019. № 9. С. 193–199.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-193-199>
- The Military Balance 2022. International Institute for Strategic Studies. Abingdon : Taylor & Francis, 2022. 504 p.
- Da Silva D. L. et al. Trends in World Military Expenditure, 2021 / SIPRI Fact Sheet. April 2022. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-04/fs_2204_milex_2021_0.pdf
- SIPRI Military Expenditure Database. Stockholm International Peace Research Institute. URL: <https://milex.sipri.org/sipri>
- Wezeman P. D., Kuimova A., Wezeman S. T. Trends in International Arms Transfers, 2021 / SIPRI Fact Sheet. March 2022. URL: <https://nonews.co/wp-content/uploads/2022/06/TIAT2021.pdf>
- SIPRI Arms Transfers Database. Stockholm International Peace Research Institute. URL: <https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/values.php>
- FlightGlobal. URL: <https://www.flightglobal.com/>
- World Air Forces 2022 / Каталог ВПС світу 2022. 36 р. URL: <https://www.flightglobal.com/download?ac=83735>
- World Directory of Modern Military Aircraft (WDMMA) / Всесвітній каталог сучасних військових літаків. URL: <https://www.wdmma.org/>
- Global Air Powers Ranking 2023. (Рейтинг світових повітряних сил (різних збройних повітряних служб світу). World Directory of Modern Military Aircraft (WDMMA). URL: <https://www.wdmma.org/ranking.php>
- Global Firepower / Глобальна вогнева міць. Аналітичний портал. URL: <https://www.globalfirepower.com/>
- Military Aircraft Fleet Strength by Country. 2023 (Рейтинг загальної чисельності авіапарку за країнами). Global Firepower. URL: <https://www.globalfirepower.com/aircraft-total.php>
- World Directory of Modern Military Warships (WDMMW) / Всесвітній каталог сучасних військових кораблів. URL: <https://www.wdmmw.org/>
- Global Naval Powers Ranking 2023. (Глобальний рейтинг військово-морських держав). 2023. World Directory of Modern Military Warships (WDMMW). URL: <https://www.wdmmw.org/ranking.php>
- Navy Fleet Fleet Strength by Country 2023 (Рейтинг кількості військово-морського флоту за країнами). Global Firepower. URL: <https://www.globalfirepower.com/navy-ships.php>
- Combat Tank Fleet Strength by Country 2023 (Рейтинг загальної чисельності бойового танкового парку за країнами). Global Firepower. URL: <https://www.globalfirepower.com/armor-tanks-total.php>
- 2022 Military Strength Rankings. Global Firepower (GFP). URL: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>
- Global Militarisation Index (GMI). Bonn International Centre for Conflict Studies. URL: <https://gmi.bicc.de/#rank@2021>
- 2022 Ukraine Military Strength. Global Firepower (GFP). URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=ukraine
- 2022 Belarus Military Strength. Global Firepower (GFP). URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=belarus
- 2022 Russia Military Strength. Global Firepower (GFP). URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=russia
- Boemcken M. et al. Global Militarisation Index. Codebook Version 2.0 (2022). URL: https://gmi.bicc.de/Codebook_online_e_V2.pdf
- The Military Balance 2021. The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics. The International Institute for Strategic Studies. URL: <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/the-military-balance-2021>

34. Global Militarisation Index 1990–2021. Bonn International Centre for Conflict Studies. URL: <https://gmi.bicc.de/#rank@2021https://gmi.bicc.de/ranking-table/GMI-2022-all-years.xlsx>

REFERENCES

“2022 Belarus Military Strength. Global Firepower (GFP)”. https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=belarus

“2022 Military Strength Rankings. Global Firepower (GFP)”. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>

“2022 Russia Military Strength. Global Firepower (GFP)”. https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=russia

“2022 Ukraine Military Strength. Global Firepower (GFP)”. https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=ukraine

“Bonn International Centre for Conflict Studies / Bonskyi Mizhnarodnyi tsentr konversiii” [Bonn International Centre for Conflict Studies]. <https://www.bicc.de/>

Boemcken, M. et al. “Global Militarisation Index. Codebook Version 2.0 (2022)”. https://gmi.bicc.de/Codebook_online_e_V2.pdf

“Combat Tank Fleet Strength by Country 2023 (Reitynh zahalnoi chyselnosti boiovooho tankovoho parku za krainamy)” [Combat Tank Fleet Strength by Country 2023 (Rating of the Total Number of Combat Tank Fleet by Country)]. *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/armor-tanks-total.php>

Da Silva, D. L. et al. “Trends in World Military Expenditure, 2021”. *SIPRI Fact Sheet*. April 2022. https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-04/fs_2204_milex_2021_0.pdf

FlightGlobal. <https://www.flightglobal.com/>

“Global Air Powers Ranking 2023. (Reitynh svitovyykh povitrianykh syl (riznykh zbroinykh povitrianykh sluzhb svitu)” [Global Air Powers Ranking 2023. (Ranking of World Air Forces (Different Armed Air Services of the World)]. *World Directory of Modern Military Aircraft (WDMMA)*. <https://www.wdmma.org/ranking.php>

“Global Firepower”. *Hlobalna vohneva mits. Analitychny portal*. <https://www.globalfirepower.com/>

“Global Militarisation Index (GMI). Bonn International Centre for Conflict Studies”. <https://gmi.bicc.de/#rank@2021>

“Global Militarisation Index 1990-2021. Bonn International Centre for Conflict Studies”. <https://gmi.bicc.de/#rank@2021https://gmi.bicc.de/ranking-table/GMI-2022-all-years.xlsx>

“Global Naval Powers Ranking 2023. (Hlobalnyi reitynh viiskovo-morskykh derzhav)” [Global Naval Powers Ranking 2023. (Global Ranking of Naval States)]. 2023. *World Directory of Modern Military Warships (WDMMW)*. <https://www.wdmmw.org/ranking.php>

“International Institute for Strategic Studies / Mizhnarodnyi instytut stratehichnykh doslidzhen” [International Institute for Strategic Studies]. <https://www.iiss.org/>

Khaustova, V. Ye., Resheniak, O. I., and Pronoza, P. V. “Suchasni viiny ta voieni konflikty: sutnist, klasyfikatsiia, osoblyvosti ta vplyv na ekonomiku” [Modern Wars and Military Conflicts: The Essence, Classification, Features,

and Impact on the Economy]. *Biznes Inform*, no. 11 (2022): 6-21.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-6-21>

Khaustova, V. Ye., Reshetniak, O. I., and Pronoza, P. V. “Analiz vplyvu viiskovykh konfliktiv na ekonomiku krain” [Analysis of the Impact of Military Conflicts on the Economy of Countries]. *Eurasian Scientific Discussions*. Barcelona, Spain, 2022. 493-498.

Khaustova, V. Ye., Reshetniak, O. I., and Zinchenko, V. A. “Osoblyvosti ta vplyv na ekonomiku suchasnykh voienykh konfliktiv” [Features and Impact on the Economy of Modern Military Conflicts]. *Aktualni pytannia nauky, osvity ta suspilstva v umovakh suchasnykh vyklykiv*. Kremenchuk, 2022.

Kyzym, M. O. et al. “Viiskovo-taktychni ta ekonomichni peredumovy rozvytku oboronnoi promyslovosti Ukrainy” [The Military-Tactical and Economic Preconditions for the Development of the Defense Industry of Ukraine]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (2022): 35-44.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-3-35-44>

Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Reshetniak, O. I. “Sutnist i metodychni pidkhody do otsinky ekonomichnoho potentsialu krain svitu yak osnovy formuvannia yikh voiennoi mohutnosti” [The Essence of and the Methodical Approaches to Assessing the World Countries' Economic Potential as the Basis for the Formation of Their Military Power]. *Biznes Inform*, no. 12 (2022): 17-28.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-12-17-28>

“Military Aircraft Fleet Strength by Country. 2023 (Reitynh zahalnoi chyselnosti aviaparku za krainamy)” [Military Aircraft Fleet Strength by Country. 2023 (Rating of the Total Number of the Aircraft Fleet by Country)]. *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/aircraft-total.php>

Mykhailov, V. S., and Yefimova, V. V. “Reitynhovi otsinky u viiskovii sferi: metodolohiia i praktyka” [Ranking Estimates in the Military Sphere: Methodology and Practice]. *Universytetski naukovy zapysky*, no. 67-68 (2018): 381-392. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/589963.pdf>

“Navy Fleet Fleet Strength by Country 2023 (Reitynh killkosti viiskovo-morskoho flotu za krainamy)” [Navy Fleet Fleet Strength by Country 2023 (Rating of the Number of Naval Fleets by Country)]. *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/navy-ships.php>

“SIPRI Arms Transfers Database”. *Stockholm International Peace Research Institute*. <https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/values.php>

“SIPRI Military Expenditure Database”. *Stockholm International Peace Research Institute*. <https://milex.sipri.org/sipri>

“Stockholm International Peace Research Institute / Stokholmskyi mizhnarodnyi instytut doslidzhennia myru” [Stockholm International Peace Research Institute]. <https://www.sipri.org/>

“The Institute for Economics and Peace / Instytut ekonomiky i myru” [The Institute for Economics and Peace]. <https://www.economicsandpeace.org/>

“The Military Balance 2021. The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics. The International Institute for Strategic Studies”. <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/the-military-balance-2021>

The Military Balance 2022. International Institute for Strategic Studies. Abingdon: Taylor & Francis, 2022.
"World Air Forces 2022". *Kataloh VPS svitu 2022*. <https://www.flightglobal.com/download?ac=83735>
"World Directory of Modern Military Aircraft (WDMMA)". *Vsesvitnii kataloh suchasnykh viiskovykh litakiv*. <https://www.wdmma.org/>
"World Directory of Modern Military Warships (WDMMW)". *Vsesvitnii kataloh suchasnykh viiskovykh korabliv*. <https://www.wdmmw.org/>

Wezeman, P. D., Kuimova, A., and Wezeman, S. T. "Trends in International Arms Transfers, 2021". *SIPRI Fact Sheet*. March 2022. <https://nonews.co/wp-content/uploads/2022/06/TIAT2021.pdf>
Yerina, A. M. "Statystychni profili militaryzatsii hlobalnoho prostoru" [The Statistical Profiles Regarding the Militarization of the Global Space]. *Biznes Inform*, no. 9 (2019): 193-199.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-193-199>

УДК 341.1/8
JEL: F02; F13; F42
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-2-33-38>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКОГО ДВОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

©2023 ПАНОВА І. О., ПЕТРОВ Г. А.

УДК 341.1/8
JEL: F02; F13; F42

Панова І. О., Петров Г. А. Проблеми та перспективи українсько-іспанського двостороннього співробітництва

Метою статті є аналіз проблем і перспектив українсько-іспанського двостороннього співробітництва. Робота присвячена обґрунтуванню основних напрямів та проблем, а також окресленню пріоритетних напрямів взаємодії держав. Зазначено, що сутність зовнішньої політики полягає в тому, що це механізм, який національні уряди використовують для керування дипломатичними взаємодіями та відносинами з іншими країнами. Визначено, що зовнішня політика держави відображає її цінності та мету, сприяє досягненню її політичних і економічних цілей на світової арені. Крім того, зовнішня політика деяких держав зосереджена саме на національній та міжнародній безпеці, що допомагає визначити, як будь-яка країна взаємодіє з міжнародними організаціями, такими як ООН, та з громадянами інших країн. Основними напрямками двостороннього співробітництва України та Іспанії можна назвати економічний та політичний, а останнім часом – і воєнний напрям співробітництва. Водночас проблемами двостороннього співробітництва України та Іспанії є порушення економічного балансу між країнами, що призводить до посилення кризи в економіці обох країн. Вдаючись до прогнозування пріоритетних напрямів двосторонньої взаємодії України та Іспанії, можна припустити, що основним пріоритетним напрямом найближчим часом буде саме іспанська допомога Україні у війні з Російською Федерацією, повне відновлення України, а також допомога в інтегруванні України в ЄС і НАТО. Пріоритети зовнішньої політики Іспанії традиційно орієнтовані на Європу, Середземномор'я, Північну та Південну Америку. Вона рідше підтримує зміцнення глобального управління, відіграючи активну роль у багатосторонній системі. Іспанія має особливі зростаючі інтереси в Європейському регіоні та співпрацює як із самим Європейським Союзом як із одним з членів у цьому регіоні, так і з партнерами ЄС, такими, наприклад, як Україна. Це політичне співробітництво підкріплюється торговельними та інвестиційними зв'язками – із особливою увагою до секторів інфраструктури та відновлюваної енергії.

Ключові слова: зовнішня політика, національна безпека, міжнародна безпека, двостороннє співробітництво, Україна, Іспанія.

Бібл.: 13.

Панова Ірина Олексіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

Петров Георгій Андрійович – студент, кафедра туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

UDC 341.1/8
JEL: F02; F13; F42

Panova I. O., Petrov H. A. The Problems and Prospects of Ukrainian-Spanish Bilateral Cooperation

The purpose of the article is to analyze the problems and prospects of Ukrainian-Spanish bilateral cooperation. The research is aimed at substantiating the main directions and problems, as well as the outlining of priority areas of interaction between both States. It is noted that the essence of foreign policy is that it is a mechanism that national governments use to manage diplomatic interactions and relations with other countries. It is defined that the foreign policy of the State reflects its values and goals, contributes to the achievement of its political and economic goals on the world stage. In addition, the foreign policy of some States focuses precisely on national and international security, which helps to determine how any country interacts with international organizations, such as the UN, and with citizens of other countries. The main directions of bilateral cooperation between Ukraine and Spain can be called economic and political, and recently – the military direction of cooperation. Simultaneously, the problems of bilateral cooperation between Ukraine and Spain are the violation of the economic balance between the countries, which leads to an aggravation of the crisis in the economy of both countries. Coming down to forecasting the priority directions of bilateral cooperation between Ukraine and Spain, one can assume that the main priority direction in the near future will be Spanish assistance to Ukraine in the war with the Russian Federation, post-war restoration of Ukraine, as well as assistance in integrating Ukraine into the EU and NATO. The priorities of Spain's foreign policy are traditionally focused on Europe, the Mediterranean, North and South America. Spain strongly supports strengthening global governance, playing an active role in the multilateral system. Spain has special growing interests in the European region and cooperates with both the European Union itself,